

УДК 1:316

О. О. Гордійчук,

кандидат філософських наук

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

gordijchuk.olga@gmail.com

ORCID: 0000-0003-4606-9188

### АРХЕТИПИ УКРАЇНСЬКОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ

*У статті представлено аналіз національного менталітету як духовно-інтелектуального феномену гетерогенної природи, що поєднує у собі усвідомлювані та неусвідомлювані (підсвідомі) складові. Проаналізовано основні архетипи української ментальності як екзистенціали буття української нації, що сформувалися протягом століть відповідно до географічного положення, природно-кліматичних умов, історії та низки інших чинників. Досліджено особливості формування архетипів української ментальності та їх вплив на соціокультурні явища та суспільно-політичне життя загалом.*

**Ключові слова:** ментальність, менталітет, архетипи, соціальна філософія, національний характер.

**Постановка проблеми.** Розвиток України як демократичної європейської держави можливий за умови ефективної державницької діяльності, що враховує не лише специфіку географічного положення та соціально-економічні показники, а й соціально-психологічні характеристики українців, історично сформовані традиції та стереотипи поведінки, тобто особливості ментальності українського народу.

Це підтверджує й аналіз досягнень та помилок державотворчої діяльності як на шляху до державної незалежності України, так і після її здобуття. Ідеологія національного державного відродження буде ефективною тільки за умови органічного поєднання актуальних національних інтересів з укоріненими в українській ментальності цінностями.

**Актуальність** дослідження зумовлена необхідністю осмислення унікального "обличчя" української нації – сильних сторін, що сприяють розвитку української держави, та слабких, що зумовлюють суперечності й проблеми у процесах її становлення. Дослідження та глибокий аналіз архетипів ментальних структур конкретного етносу, розкодування підсвідомих родових програм дає можливість зрозуміти хто ми є як народ, реконструювати унікальне обличчя нації, створити реальні прогнози нашого майбутнього.

**Метою** статті є систематизація інформації про архетипи української ментальності, особливості їх формування та впливу на соціокультурні явища та суспільно-політичне життя загалом.

Ментальність на відміну від ідеології чи масової психології неможливо виміряти й описати в чітко визначених параметрах, вона не підлягає вичерпному соціологічному аналізу. Дослідники ототожнюють ментальність з народною душею, чимось за своєю суттю невимірним та невлотвим, існуючим на рівні духовної даності [1: 3].

**Аналіз наукових досліджень та публікацій.** Самопізнання "української душі" започатковується з середини XIX ст. працею М. Костомарова "Дві руські народності" і продовжується І. Нечуєм-Левицьким у "Світогляді українського народу", Т. Рильським "К изучению украинского мировоззрения", М. Грушевським у роботі "Хто такі українці і чого вони хочуть?". Особливу увагу цій проблемі було приділено в наукових колах української діаспори. Це, насамперед, праці Д. Чижевського "Нариси з історії філософії на Україні", В. Липинського "Листи до братів-хліборобів", Ю. Липи "Призначення України" Ю. Липи, Д. Донцова "Дух нашої давнини", Є. Онацького "Українська емоційність", О. Кульчицького "Світовідчуження українця", М. Шлемкевича "Загублена українська людина", І. Лисяка-Рудницького "Україна між Сходом і Заходом", І. Мірчука "Світогляд українського народу". В пострадянській Україні ці проблеми досліджували М. Попович, С. Кримський, М. Юрій, І. Лисий, В. Храмова, А. Бичко, І. Бичко, О. Стражний та інші.

Вітчизняні філософи С. Кримський та В. Заблоцький визначають ментальність (від лат. mens (mentis) – спосіб мислення, склад душі) як характеристику специфіки сприйняття та тлумачення світу в системі духовного життя того чи іншого народу, нації, соціальних суб'єктів, що уособлюються певними соціокультурними феноменами. Науковці підкреслюють, що зміст ментальності задається усталеними, карбованими історичним досвідом формами і способами виразу інтелектуальних та емоційних реакцій стереотипами поведінки, архетипами культури та соціопсихологічною налаштованістю соціальних суб'єктів [2: 369]. Відтак, ментальність виступає єдиною ланкою між розвитком матеріальної цивілізації та духовним життям соціумів й спільною психологією їх суб'єктів. Саме особливості ментальності свідомо і несвідомо визначають спосіб сприйняття світу та життєдіяльності загалом.

**Виклад основного матеріалу.** Менталітет, з філософської точки зору, є своєрідним "канонем інтерпретацій" ("ontillage mentale", за термінологією учасників "школи Анналів"), який синтезує (переважно на дорациональному, емоційно-латентному рівні свідомості й несвідомого) традиції, вірування, звичаї певної людської спільноти (чи особи) в їх реальному і "уявному" (марновірства, фантазії, міфи, символи, ритуали, фобії та ін.) вимірах. Менталітет є ніби своєрідним контекстом ("ефіром", "горизонтом"), в якому знаходить вияв специфічний, унікально-неповторний спосіб бачення ("прочитування") навколишнього

світу [3: 823]. Зазначимо, що менталітет поєднує вищі рівні суспільної свідомості (філософію, науку, релігію, мистецтво та ін.) зі структурами несвідомого та неусвідомлюваних культурних кодів.

Є дослідники, які не розмежовують поняття "ментальність" та "менталітет", вважають їх синонімами. На нашу думку, ці два поняття важливо розрізнити як феномен та його практичну реалізацію, адже загалом ментальність є способом мислення, загальною духовною налаштованістю, а менталітет – сформованою системою переконань, уявлень і поглядів індивідів та суспільних груп, що відтворює інтегрований досвід поколінь.

Дослідники процесів формування та історичної трансформації українського менталітету підкреслюють необхідність дослідження та глибокого аналізу його фундаментальних складових – архетипів як стародавніх автентичних цінностей, підсвідомих колективних уявлень, що закладаються у свідомість нації століттями, і передаються від покоління до покоління через досвід та успадковуються біологічно, втілюються у певних образах, символах, міфах.

Архетипи пронизують усе духовне життя суспільства і на рівні підсвідомості впливають на світобачення й світорозуміння, забезпечують зв'язок між поколіннями, цілісність етнічної культури. Ґрунтовне дослідження архетипів певного народу дозволяє сформувати об'єктивне уявлення про його менталітет. Архетипи формуються століттями відповідно до природно-кліматичних умов, географічного положення народу, його історії та низки інших чинників.

Архетипи є багатозначними, символічними уявленнями, які не піддаються чіткому визначенню і котрі постають айсбергами, де верхівка – те, що ми усвідомлюємо й можемо пояснити, основна ж "підводна" частина – підсвідоме, сформоване століттями певними повторюваними явищами (народження, смерть, різні види взаємодії з оточуючим світом тощо). Це базові інваріантні відносно часу структури.

Уперше в чіткій формі ідею прообразів пізнання та культури висловив давньогрецький філософ Платон. Мислитель вказував на те, що в основі діяльності людей є віковічні ейдоси. Мислитель також розрізняв Велику і Маленьку людину, доводив, що саме якості Великої людини (соціуму) чинять визначальний вплив на якості Маленької (особистості). Подальшим розвитком цієї ідеї стала концепція стоїків про феномен пролепису – схильності пізнання до певних форм. Думки про праформи, що є "дороговказами буття" висловлював Данте. Про "національний характер", "народний дух" і т. ін. писали Ш. Монтеск'є, І. Кант, Г. Гегель, А. Шопенгауер, Ф. Ніцше, М. Вебер, В. Парето, П. Сорокін та ін. З різних, але близьких за висновками позицій про платформи буття писали Й. Кеплер, Й. Гете, а в наш час В. Паулі та В. Гейзенберг. Ідею "одвічних формул", в які вкладається усвідомлення життя, що намагається віднайти наперед задані йому риси, висловлював Т. Манн. У систематичній же формі концепцію архетипів розвинув К. Юнг.

К. Юнг визначив архетипи як кореляти інстинктів, певні "архаїчно-міфологічні образи", що є інваріантними для всіх часів і культур і котрі не піддаються раціональному дискурсивному осмисленню. На думку вченого, саме сукупність архетипів, як досвід минулих поколінь, виступає основою духовного життя, де свідоме та несвідоме взаємодіють і доповнюють один одного [3: 969]. Психологічні дослідження засвідчують, що під час усвідомленого чи мимовільного занурення людини у глибини власної психіки, вона знаходить у них колективні уявлення людського духу. І чим глибинніші рівні психіки досліджуються, тим інтенсивніше виступають на передній план загальнолюдські прообрази індивідуального досвіду. К. Юнг трактував ці образи як символічні схеми "колективного підсвідомого". Вчений прийшов до висновку, що в існуванні кожної людини у суспільстві присутні, з одного боку, сильне прагнення до індивідуалізації, відокремлення (відособлення), з іншого – бажання приєднатися з чимось більшим, узагальненим. Кожна людина при народженні отримує як біологічну, так і психологічну спадщину. Ця психологічна спадщина є сукупністю інформації, що не виникає у власному досвіді, а зберігається у міфах, легендах, казках, релігіях, соціальній енергії. Це і є те колективне несвідоме, яке, власне, К. Юнг і назвав архетипами – надособистісними патернами формування різноманітних способів матеріальної та духовної діяльності у соціумі.

Більш повне розуміння феномену архетипу потребує доповнення психологічної інтерпретації соціально-філософською, представлення фундаментального значення архетипів у історичному розвитку нації, соціальному прогресі. Як влучно підкреслив український філософ С. Кримський, архетипи характеризують розвиток соціокультурних явищ, виступають показником фундаментальності результатів соціального прогресу. Адже чим ґрунтовнішим є культурне звернення, тим глибше воно проростає в історичні глибини цивілізації, тим більше людських досягнень залучено до його підготовки та здійснення. Саме тому найвищі досягнення людства укорінені в його історії. Науковець констатує, що розглядаючи архетипи тих чи інших національних культур, ми маємо не якісь "духовні гени", а певні пресупозиції, тобто схильності, тенденції, які в різні епохи характеризуються образами, що можуть різнитися засобами вираження, але структурно утворюють певні прототипи чи можуть бути реконструйовані як прототипи [4: 286–287].

Серед засадничих архетипів української ментальності чітко виокремлюються архетип землі та архетип свободи. Не вдаючись до детального опису, запропонуємо загальну характеристику сутності та

особливостей впливу на психо-поведінкові установки вище зазначених та інших найбільш вагомих для українського народу архетипів:

- архетип Землі – у своїй основі містить споконвічно високий рівень довіри до "доброї неньки землі", має суттєвий вплив на формування психологічного оптимізму та гармонійного світовідчуття українського народу завдяки щедрим природним умовам (м'який клімат, родюча земля, природні ресурси тощо). Загалом можемо простежити відчуття глибокого емоційного зв'язку з природою, гармонії макро- та мікросмосу особистості, однак глибші наукові дослідження історичного розвитку в різних природних зонах України (особливо різняться північна лісова та степові зони) дають суттєві уточнення й розбіжності у світовідчутті та, відповідно, психологічних установках. Звідси й антеїзм, як одна з основних рис українців – відчуття спорідненості з рідною землею, визнання землі головною силою, що дає життя й забезпечує усім необхідним. Варто додати і те, що саме завдяки землі та індивідуальній господарській роботі на ній, що не вимагала колективних зусиль, українці у своїй переважній більшості не готові до боротьби з доквіллям та соціальними негараздами, значною мірою соціально маргінальні, пасивні, уникають відповідальності, не втручаються у розв'язання зовнішніх щодо їх родини проблем. Тож розв'язання соціальних проблем ніколи не були пріоритетом для українця, основна увага – власне домогосподарство, особистий достаток;

- архетип особистої свободи є фундаментом волелюбного духу українського народу, спрямовує українців на життя та діяльність за принципом "у кожного своя доля і свій шлях широкий". Він спричиняє неприйняття нав'язаного ззовні авторитету, прагнення відмежуватися від соціуму, а також утверджує сподівання на власні сили, здібності та розум, власну ініціативу, що реалізується передусім у родинному житті. Саме вплив певною мірою латентного архетипу волелюбності суттєво відрізняє українську націю від інших й у часи глибоких соціальних криз спричиняє трансформацію психо-поведінкової реакції "vita minima" ("зачасне" існування, відступ "у себе", уникнення близького контакту зі світом) на "vita maxima et heroica" (авантюрно-козацький тип реакції: тотальна мобілізація духовних і матеріальних ресурсів, героїчний супротив навіть ціною власного життя) [1: 9]. Яскраві приклади – існування козацької держави, бунти та масові повстання, Помаранчева революція 2004 року та Революція Гідності 2013–2014 рр. Важко переоцінити вплив архетипу особистої свободи на історичне збереження та відродження української нації;

- архетип Матері є уособленням Жінки, України. Цей архетип визначає шанобливе ставлення до жінки, визнання її провідної ролі в суспільстві загалом та родині зокрема. Водночас цей архетип став джерелом прагнення оберігати та захищати Батьківщину, виявляти відданість та любов до неї. Яскравим прикладом вияву цього архетипу в українській культурі виступає особливе шанування Богородиці та віра в її допомогу, у дива, які вона творить;

- архетип долі червоною ниткою позначає всю нашу історію і впливає на визнання українцями долі як чогось визначального та сильнішого за розум і людську діяльність. Очевидно, цей архетип зумовлює панування ірраціонально-героїчних вчинків за екстремальних умов і пасивне життя за умов повсякденності, впевненість у тому, що у світі все відбувається так, як має бути, і вплив на ці процеси досить обмежений;

- архетип домінування минулого над майбутнім, що спричиняє таку характерну рису українців як міфологізація та ідеалізація минулого, надмірний романтизм. З одного боку, це сприяє розвитку історичної пам'яті народу, а з другого – стримує здатність до конструктивного мислення, впровадження актуальних змін у життя;

- архетип бідності своїм корінням сягає ще праслов'янських часів і постає як захисна реакція від чужоземного пограбування, поневолення, фізичного знищення ("прийдуть кляті бусурмани і все попалять" тощо). Також тут дається взнаки і тривала відсутність власної держави, коли українське селянство практично хазайнувало на своїй землі, але не було її вільним господарем, власником. Нового суттєвого підкріплення цей архетип зазнав у радянські часи завдяки масовому розкуркуленню заможного українського селянства, репресіям та переслідуванням. У цьому контексті викликають зацікавленість результати сучасних психологічних досліджень, які констатують у багатьох українців підсвідомий генетичний страх бути багатим прагнення уникнути особистої відповідальності за стан громадських справ тощо;

- архетип рівності синів та доньок своєї Матері-Батьківщини зумовлює відсутність в Україні права майорату, пріоритету старшинства та водночас унеможливує жорстку соціальну диференціацію, сприяє втіленню в життя демократичних засад. Українець бажає бачити у владі батька, який опікується своїми дітьми, а в державі – родину, у якій про кожного турбуються та створюють умови для реалізації творчого потенціалу. Цей архетип обумовлює зосередженість на почуттях, а не на умовах їх виникнення (так званий чуттєвий анархізм українського народу). Також на архетипі рівності базується яскраво виражена толерантність українського народу, що часто переростає у всетерплячість і надмірну поступливість, "заплющення очей" на "маленьке" зло, аж поки "півень кльоне";

- архетип едукативності, як шанобливе ставлення до навчання та науки загалом і переконаність у тому, що завдяки навчанню можна змінити своє життя, дізнатися, у чому полягає власне життєве покликання; також цілком вірогідно, що цей архетип орієнтує на пошук знання, яке допоможе реалізувати потенціал людини та досягти найвищих результатів;

• архетип обрядовості, що пов'язаний з орієнтацією на традиційні дії, які забезпечують життєвий комфорт, не потребують творчої активності, налаштовують на збереження і відтворення звичного та сталого. Цей архетип водночас слугує основою домінування краси над повсякденністю, зумовлює наявність бажання жити, як у казці, але при цьому не докладаючи особливих зусиль (тісно пов'язаний з архетипом землі, а саме з тим, що за свідченнями істориків, ще з часів трипільської культури населення сучасної України мирно працювало на землі і без особливих зусиль мало все необхідне для життя, велику увагу надаючи мистецтву) [5, 7, 8].

Це основні архетипи, що визначають специфіку національного характеру українців, стереотипи поведінки, емоційно-чуттєві реакції тощо.

Також у цьому дослідженні варто згадати і про те, що генеза українського менталітету свідчить про його зв'язок з візантійськими архетипами та візантійським менталітетом. Це питання є предметом ґрунтовного дослідження вітчизняних науковців О. Донченко та Ю. Романченка, які обґрунтували, що на український менталітет суттєво вплинули такі архетипи візантинізму:

• архетип домінування уречевленого над процесуальним (минулого над майбутнім), що виявляє себе у некритичному традиціоналізмі, консерватизмі вчинків, інтелектуальній реґідності, пасивності, квієтизмі, квазітолерантності;

• архетип аніґілятивної рівності – байдужість, соціофобія, нехтування стратегічними інтересами, конформізм;

• архетип монарності буття – психокультурний еґоцентризм, ірраціональний гедонізм, інфантилізм, придушення інтенціональності;

• архетип "геройзованого злочинця" – антюрізм, марґінальність, зрадливість, етичний "хамелеонізм" (стрибокподібна зміна ціннісних орієнтацій та поведінки навіть у зрілому віці), неповага до рутинної, цілепокладаючої активності, зоологічний індивідуалізм;

• архетип долі – партикуляризм, ґносеологічний та етичний номіналізм, аполітичність;

• архетип звеличення юродивого: трансформується в культ жінки-протобожества з усіма атрибутами слабкості, беззахисності, покори, терпіння, очікування, байдужості і замкненості стосовно "великого світу" та ін. [6: 263–265].

Дослідження того, чим є психоонтологія візантинізму в українській ментальності, як еволюціонував український психотип, як виглядає кореляція архетипів може бути темою окремого філософського дослідження.

**Висновки.** Соціум, як певне живе утворення, нічого не забуває, уся історично отримана ним інформація трансформується у генетичний досвід, передається від покоління до покоління незалежно від бажання людей у певній "родовій пам'яті", традиціях тощо як свідомо, так і підсвідомо.

Архетипи, або, за висловом С. Кримського, "духовні гени", певні пресупозиції, схильності, тенденції, що формуються століттями відповідно до географічного положення народу, його історії та низки інших чинників, в різні епохи характеризуються образами, що можуть різнитися засобами вираження, але структурно утворюють певні прототипи або можуть бути реконструйовані як прототипи. Вони пронизують усе духовне життя суспільства та на рівні підсвідомості впливають на світобачення й світорозуміння, забезпечують зв'язок між поколіннями, визначають подальші вектори суспільного розвитку. Ґрунтовне дослідження архетипів певного народу дозволяє сформувати об'єктивне уявлення про його менталітет.

Серед засадничих архетипів української ментальності, що визначають специфіку національного характеру українців, стереотипи поведінки, емоційно-чуттєві реакції тощо, виокремлюють такі: архетип Землі, архетип особистої свободи, архетип Матері, архетип долі, архетип домінування минулого над майбутнім, архетип бідності, архетип рівності синів та доньок своєї Матері-Батьківщини, архетип едукативності, архетип обрядовості.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Грабовська І. Українська ментальність крізь призму ХХ століття / І. Грабовська // Пам'ять століть. – 2000. – № 1 / 2. – С. 3–13.
2. Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (голова редколегії) та ін.; Л. В. Озадовська, Н. П. Поліщук (наукові редактори). – Київ : Абрис, 2002. – 742 с.
3. Історія філософії. Словник / За заг. ред. В. І. Ярошовця. – К. : Знання України, 2006. – 1200 с.
4. Кримський С. Б. Архетипи української ментальності / С. Б. Кримський // Проблеми теорії ментальності. – К. : Наукова думка, 2006. – 405 с.
5. Менталітет українців та основні детермінанти його становлення [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела : [https://pidruchniki.com/1529052756996/kulturologiya/mentalitet\\_ukrayintsiv\\_osnovni\\_determinanti\\_yogo\\_stanovlennya](https://pidruchniki.com/1529052756996/kulturologiya/mentalitet_ukrayintsiv_osnovni_determinanti_yogo_stanovlennya).
6. Донченко О. Архетипи соціального життя і політика (Глибинні регулятиви психополітичного повсякдення) : [монографія] / О. Донченко, Ю. Романенко. – К. : Либідь, 2001. – 334 с.
7. Стражний О. С. Український менталітет: ілюзії, міфи, реальність / О. С. Стражний. – Київ : Книга, 2008. – 368 с.

8. Юрій М. Ф. Етногенез та менталітет українського народу / Михайло Федорович Юрій. – К. : Таксон, 1997. – 237 с.

#### REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Hrabovska I. Ukrain'ska mental'nist' kriz' pryizmu XX stolittia [The Ukrainian Mentality Through the Prism of the Twentieth Century] / I. Hrabovska // Pamiat' stolit' [Memory of the Centuries]. – 2000. – № 1 / 2. – S. 3–13.
2. Filosofov's'kyi entsyklopedychnyi slovnyk [Philosophical Encyclopedic Dictionary] / V. I. Shynkaruk (holova redkolehii) ta in. ; L. V. Ozadovska, N. P. Polishchuk (naukovi redaktery). – K. : Abrys, 2002. – 742 s.
3. Istoriia filosofii. Slovnyk [History of Philosophy. Dictionary] / Za zah. red. V. I. Yaroshovtysya. – K. : Znannia Ukrainy, 2006. – 1200 s.
4. Krymskyi S. B. Arkhetypy ukrains'koi mental'nosti [The Archetypes of Ukrainian Mentality] / S. B. Krymskyi // Problemy teorii mental'nosti [The Problems of the Theory of Mentality]. – K. : Naukova dumka, 2006. – 405 s.
5. Mentalitet ukraintsiv ta osnovni determinanty yoho stanovlennia [The Mentality of Ukrainians and the Main Determinants of His Becoming] [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu do dzherela : [https://pidruchniki.com/1529052756996/kulturologiya/mentalitet\\_ukrayintsiv\\_osnovni\\_determinanti\\_yogo\\_stanovlennia](https://pidruchniki.com/1529052756996/kulturologiya/mentalitet_ukrayintsiv_osnovni_determinanti_yogo_stanovlennia).
6. Donchenko O. Arkhetypy sotsial'noho zhyttia i polityka (Hlybynni rehuliatyvy psykhopolitychnoho povsyakdennia) [The Archetypes of Social Life and Politics (Deep Regulating the Psycho-Political Everyday Life)] : [monohrafiia] / O. Donchenko, Yu. Romanenko. – K. : Lybid', 2001. – 334 s.
7. Strazhnyy O. S. Ukrayins'kyi mentalitet : iliuzii, mify, real'nist' [Ukrainian Mentality : Illusions, Myths, Reality] / O. S. Strazhnyy. – K. : Knyha, 2008. – 368 s.
8. Yuriy M. F. Etnohenez ta mentalitet ukraintsiv'koho narodu [Ethnogenesis and Mentality of the Ukrainian People] / Mykhaylo Fedorovych Yuriy. – K. : Takson, 1997. – 237 s.

#### **Гордийчук О. О. Архетипы украинской ментальности: социально-философский анализ.**

*В статье представлен анализ национального менталитета как духовно-интеллектуального феномена гетерогенной природы, что сочетает в себе осознаваемые и неосознаваемые (подсознательные) составляющие. Проанализированы основные архетипы украинской ментальности как экзистенциалы бытия украинской нации, сформировавшиеся на протяжении веков в соответствии с географическим положением, природно-климатическими условиями, историей и рядом других факторов. Исследовано особенности формирования архетипов украинской ментальности и их влияние на социокультурные явления и на общественно-политическую жизнь в целом.*

**Ключевые слова:** ментальность, менталитет, архетипы, социальная философия, национальный характер.

#### **Gordiychuk O. O. The Archetypes of the Ukrainian Mentality: a Socio-Philosophical Analysis.**

*The article focuses on a national mentality as a heterogeneous nature spiritual and intellectual phenomenon, which combines conscious and unconscious (subconscious) components. The main archetypes of the Ukrainian mentality are analyzed as the Ukrainian nation existential aspects genesis, which were formed over the centuries in accordance with the geographical position, natural and climate conditions, history and a number of other factors. The peculiarities of the archetypes formation of the Ukrainian mentality and their influence on socio-cultural phenomena and on the social and political life on the whole are investigated.*

*Among the main Ukrainian mentality archetypes, that determine specific features of the Ukrainian national character, stereotypes of their behavior, emotional and sensual reactions and so on are highlighted: earth archetype, personal freedom archetype, mother archetype, fate archetype, past domination over the future archetype, poverty archetype, equality of the sons and daughters of their Motherland archetype, education archetype, ritual archetype.*

*The features of the Ukrainian mentality archetypes formation and their influence on the sociocultural phenomena and on the social and political life are presented.*

*It was concluded that society, as a kind of living being, does not forget anything, all historically obtained information is transformed into genetic experience and is transmitted despite the people's desire consciously and unconsciously from generation to generation in a certain "ancestral memory", traditions and so on.*

**Key words:** mentality, archetypes, social philosophy, national character.